

Gehandicapten- sport

➔ Hoofdstuk 8

Caroline van Lindert

Binnen het thema gehandicaptensport is het afgelopen jaar een bescheiden aantal publicaties tot stand gekomen. Enkele daarvan kunnen worden beschouwd als directe oogst van programma's van bijvoorbeeld Stichting Onbeperkt Sportief (voorheen Gehandicaptensport Nederland) en NOC*NSF gericht op het stimuleren van de sport- en beweegdeelname van mensen met een handicap. Verder is er een aantal publicaties dat daar los van staat, maar wel van betekenis kan zijn omdat ze in ondersteunende zin een rol kunnen spelen bij beleidsvorming ten aanzien van de gehandicaptensport.

Programmaonderzoek

Het Mulier Instituut bracht in 2013 in opdracht van Stichting Onbeperkt Sportief de publicatie *(On)beperkt sportief 2013* (Von Heijden et al., 2013) uit. Dit betrof een monitor van de sport- en beweegdeelname van mensen met een handicap, een vervolg op de monitor uit 2008. Het is een veelomvattend rapport waarin de onderzoekers met behulp van diverse (bestaande) databronnen en nieuw (panel)

onderzoek de actuele stand van zaken in kaart brengen met betrekking tot de sport- en beweegdeelname van verschillende groepen mensen met een handicap. Uit het rapport blijkt dat ruim 1,7 miljoen mensen in Nederland een matige of ernstige handicap hebben. Het merendeel daarvan (1,6 miljoen) heeft te maken met een lichamelijke handicap. Hoewel de (georganiseerde) sport- en beweegdeelname van mensen met een handicap (nog steeds) achterblijft bij die van mensen zonder handicap, komen de onderzoekers ook tot de conclusie dat zowel de sportinfrastructuur als het sportaanbod voor mensen met een handicap verbeterd is. Dit is mede te danken aan de landelijke programma's 'Zo kan het Ook!', 'Uitdagend sportaanbod gehandicapten' en 'Special Heroes'. De onderzoekers hameren op blijvende aandacht voor het stimuleren van de gehandicaptensport, door onder andere meer regionale samenwerking en aansluiting bij bekende maar vooral ook nieuwe vindplaatsen van gehandicapten te stimuleren.

Een van die vindplaatsen is het speciaal onderwijs. Dit is het aangrijpingspunt voor het sportstimuleringsprogramma 'Special Heroes'. De *Monitor Special Heroes in cluster 4* (Van Lindert et al., 2013) gaat in op de resultaten en het implementatieproces van een pilot van het programma op 34 'cluster 4-scholen' (scholen voor kinderen met gedragsproblemen). Met de pilot zijn volgens de onderzoekers goede resultaten behaald, meer leerlingen zijn gaan sporten en werden lid van een sportvereniging. De invoering van de schoolsportvereniging heeft daar voor een groot deel aan bijgedragen. Sport en bewegen staat nu op de agenda van de deelnemende scholen. Belangrijke constatering is dat de uitvoering van het programma in cluster 4 procesmatig weinig verschilt van die in de onderwijsclusters 1, 2 en 3 (blinden, doven en kinderen met motorische of cognitieve beperkingen). Leerlingen met gedragsproblemen vormen echter wel een specifieke doelgroep volgens de onderzoekers, waardoor in de uitwerking rekening moet worden gehouden met de bijzondere omstandigheden, wensen en motieven van deze leerlingen.

Min of meer als afgeleide van de diverse monitoringinspanningen zijn twee *Gemeentelijke Sportmatches Gehandicapten* verschenen, waarvan er een is uitgevoerd in Utrecht (Schapendonk et al., 2013) en een in Montfoort (Van Aller et al., 2014). De Sportmatch is door Stichting Onbeperkt Sportief en het Mulier Instituut ontwikkeld als tool voor gemeenten om inzicht te krijgen in de (mis)match tussen de potentiële vraag naar gehandicaptensport en het bestaande sportaanbod in die gemeente. Veel gemeenten ontberen een dergelijk helder overzicht. Met behulp van kaarten en tabellen krijgt de gemeente inzicht in het aantal mensen met een lichamelijke beperking binnen de gemeente, de vindplaatsen (voorzieningen) van groepen gehandicapten en het aangepaste sportaanbod, en dit alles op wijkniveau. In de gehele gemeente Utrecht hebben zo naar schatting bijna 27.000 mensen een matige of ernstige lichamelijke handicap. In een kleine gemeente als Montfoort gaat

het om ruim 6.000 mensen. In beide rapporten is te lezen dat de omvang van de doelgroep mensen met een verstandelijke beperking vele malen kleiner is, maar dat het merendeel van het aanbod juist op deze doelgroep is gericht.

Overig onderzoek

Hoewel niet op sport gericht, is de rapportage van het Verwey Jonker Instituut *Kinderen met een handicap in Tel* (Tierolf & Oudenampsen, 2013) nuttig om te bespreken. Dit rapport biedt inzicht in het aantal kinderen met een handicap. Daarbij is gekeken naar de aard van de handicap, het geslacht en de leeftijd van de kinderen. De cijfers en kaarten in dit rapport kunnen input leveren voor bijvoorbeeld de eerdergenoemde sportmatches en bieden op zichzelf voor overheden zinvolle informatie om beleid op af te stemmen. Het onderzoek is ondersteund door verschillende stichtingen en fondsen (Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind, Johanna KinderFonds, Revalidatiefonds, Fonds verstandelijk gehandicapten, Defence for Children). Volgens het rapport zijn er in Nederland (in 2012) in totaal tussen de 109.000 en 129.000 kinderen met een handicap. Dit is ongeveer 3,5 procent van alle kinderen van nul tot en met zeventien jaar.

Een andere publicatie die niet direct ingaat op de sportdeelname van mensen met een handicap, maar wel de moeite waard is om te bespreken, is de NIVEL-rapportage over de tweede evaluatie van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) (Hofstede et al., 2013). De Wmo is in 2007 in werking getreden om de redzaamheid van burgers in hun deelname aan de samenleving te bevorderen. Het rapport beschrijft het gebruik van diverse vormen van ondersteuning door mensen met een lichamelijke beperking en verschuivingen die hierin optraden in de periode 2005-2011. Ook is nagegaan hoe deze ondersteuning samenhangt met de maatschappelijke participatie van mensen met een beperking. Het rapport gaat onder andere in op de vraag of mensen met een lichamelijke beperking die gebruikmaken van bepaalde vormen van ondersteuning ook vaker vrijetijdsactiviteiten in georganiseerd verband deden dan mensen zonder die ondersteuning. Dit bleek niet het geval.

Een praktische publicatie is de *Handreiking voor moeilijk verstaanbaar gedrag binnen beweegsituaties* van Stichting Onbeperkt Sportief (Niks & Van den Dool, 2014). De handreiking is ontwikkeld om begeleiders te ondersteunen bij het verzorgen van sport- en beweegactiviteiten voor mensen met een beperking. Er worden theorieën besproken over de invloed van de eigen houding en gedrag op situaties waarin wordt gewerkt met deelnemers die “moeilijk verstaanbaar gedrag” vertonen. Het rapport bevat de nodige praktijksituaties en didactische tips en uitleg over verschillende vormen van moeilijk verstaanbaar gedrag (introvert gedrag, adhd, oppositioneel gedrag, et cetera) en hoe daarmee om te gaan.

De laatste publicatie die in dit hoofdstuk wordt besproken, is een onderzoek

naar de interpretatie en representatie van de Paralympische Spelen op televisie (Van Sterkenburg, 2013). Dit is daarmee de enige publicatie in dit hoofdstuk gericht op gehandicapten-*top*-sport. Het onderzoek is uitgevoerd met financiële steun van het Revalidatiefonds. Doel van de studie was bloot te leggen hoe recreatieve sporters met een fysieke beperking de Paralympische Spelen op televisie waarnemen en hoe deze interpretaties samenhangen met de wijze waarop de Paralympische Spelen op televisie worden weergegeven. Het is een van de weinige studies die gaan over de beeldvorming ten aanzien van gehandicaptensport. Een thema dat ook voor de breedtesport waardevol kan zijn om verder te onderzoeken, namelijk of en hoe de wijze waarop burgers, media en overheid aankijken tegen gehandicapten(sport) van invloed is op de participatie van gehandicapten aan (paralympische) sport.

Blik vooruit

Opvallend aan de publicaties die hier zijn besproken, is dat op de achtergrond verschillende organisaties en instanties de onderzoeken (financieel) mogelijk hebben gemaakt. Hieruit blijkt dat onderzoek naar gehandicapten(sport) maatschappelijk relevant is en er een duidelijke behoefte is aan kennis over dit thema. Komende jaren is in het kader van NWO-onderzoek een aantal publicaties te verwachten rondom het thema sport en bewegen voor mensen met een beperking *De betekenis van sport voor het leven van chronisch zieken* (Mulier Instituut); *Meedoen met een motorische beperking: training en coaching op maat* (Radboud Universiteit Nijmegen, Vrije Universiteit Amsterdam); *Een gunstig sportklimaat voor kwetsbare jongeren* (Wageningen Universiteit); *Gezondheidseffecten van sport voor kinderen en jongeren met een chronische ziekte of aandoening* (Universiteit Utrecht, Hogeschool Utrecht, Revalidatiecentrum de Hoogstraat). Ditzelfde geldt voor het (Groningse) wetenschappelijk onderzoek dat plaatsvindt rondom het programma 'Revalidatie Sport en Bewegen', dat tot en met 2015 wordt uitgevoerd door Stichting Onbeperkt Sportief.

Publicaties

- Aller, H. van, Bakker, S., Berg, L. van den, Lindert, C. van & Pulles, I. (2014). *Gemeentelijke Sportmatch Gehandicapten Montfoort*. Bunnik/Utrecht: Stichting Onbeperkt Sportief/Mulier Instituut.
- Heijden, A. von, Dool, R. van den, Lindert, C. van & Breedveld, K. (2013). *(On)beperkt sportief 2013. Monitor sport- en beweegdeelname van mensen met een handicap*. Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/Arko Sports Media.

- Hofstede, J., Cardol, M. & Rijken, M. (Nivel) (2013). *Ontwikkelingen in ondersteuning van mensen met lichamelijke beperkingen en de effecten van ondersteuning op participatie. Deelrapport mensen met een lichamelijke beperking*. Den Haag/Utrecht: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)/Nivel.
- Lindert, C. van, Bruining, J.W. (Instituut voor Sportstudies, Hanzehogeschool Groningen), Smits, F. & Nootebos, W. (2013). *Monitor Special Heroes in cluster 4. Eindsituatie van deelnemende cluster 4-scholen en hun leerlingen*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Niks, C. & Dool, P. van den (2014). *Handreiking voor moeilijk verstaanbaar gedrag binnen beweegsituaties*. Bunnik/Deventer: Stichting Onbeperkt Sportief/...daM uitgeverij.
- Schapendonk, R., Berg, L. van den (Stichting Onbeperkt Sportief), Dool, R. van den, Hoenderkamp, K., Hoffmans, W. & Lindert, C. van (Mulier Instituut) (2013). *Gemeentelijke Sportmatch Gehandicapt*. Bunnik/Utrecht: Stichting Onbeperkt Sportief/Mulier Instituut.
- Sterkenburg, J. van (2013). *Paralympische Spelen op televisie. Interpretatie en Representatie. Een studie uitgevoerd met financiële steun van het Revalidatiefonds*. Rotterdam/Utrecht: Erasmus Universiteit Rotterdam/Universiteit Utrecht.
- Tierolf, B. & Oudenampsen, D. (2013). *Kinderen met een handicap in Tel. Kerngegevens per provincie, gemeente en wijk*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Masterscripties

- Bakel, E. van (2013). *Ouderbetrokkenheid. Een onderzoek naar de rol van ouders in het sportgedrag van kinderen met een verstandelijke beperking*. Eindhoven: Fontys Sporthogeschool, Master of Sports.
- Gommans, R. (2013). *Is sport een wondermiddel? Een explorerend onderzoek naar de betekenissen die ouders geven aan sport voor hun kind met een verstandelijke beperking*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Master Sportbeleid en Sportmanagement.